

Saften af skærm-vortemælk er et stærktvirkende og ikke ufarligt afføringsmiddel (1743; 4). En dej af saften blandet med mel lægges på smertende tand, til den falder ud (1595, 1872), saften gnides på tanden (1881) (5), mælkesaften smøres bag øret for tandpine (1774; 6), hovedpine og ørepine (VSjælland; 7).

Vortemælkolie gnides på hævede fødder; indgår i salve på hævede lemmer (8), »euphorbium« i salve for skurv (9). Klog mand lod ung pige stryge saften på fregner, men ansigtet svulmede op, siden kaldte man planten *trollemælk* (Lolland o. 1860; 10).

Saften gnides på vorter (11), det er et meget benyttet »middel«, dog vel navnlig blandt børn; efter at have smurt sig skal man gå til en korsvej og sige: Vorte, bliv borte! (Tårbæk; 12). Også anvendt på ringorm (Møn, Bornholm; 13), jf. s. 344. – »Euphorbium« indgår i råd for skæver = raktitis (14).

Planten betragtes som skadelig for kvæget; når køer æder skærm-vortemælk, får mælken en blålig farve (15).

Uld kan farves gul med bladene (16).

LITTERATUR: (1) 343 84,170; (2) 15 10,48,71; (3) 841 1577,37f; (4) 378 1916,153; (5) 82 82,107; (6) 452 2,129; (7) 438 301; 624 1,242; (8) 488o 235,250; 1008 1917,522; (9) 488o 177; (10) 783b; (11) 977 1767,166; 182 3.1,1805,144; 488o 314; (12) 679 1, 280; (13) 934 622 (1934); (14) 488o 246; (15) 398 1806,459f; 596 59; (16) 576 4,1799,397.

Cypres-vortemælk danser i grønt-kaffebrunt og karminrødt blinkende pailletskørter omkring den enlige strandtidsel, hvis totempæl løfter sig tornet og dunet af det blegeste alfeuld *Valdemar Rørdam*.

LITTERATUR: 789v 96.

Bingelurt, *Mercurialis*

ALMINDELIG BINGELURT, *Mercurialis perennis*, er en 20-40 cm høj skovplante med ru, takkede blade og om foråret uanselige grønne blomster på han- og hunplanter. På Fyn siges den at ødelægge anemonerne (1). ENÅRIG BINGELURT, *Mercurialis annua*, har firkantet stængel og glatte blade, blomstrer juli-august og er et sjældent haveukrudt.

Bingelurt 1648ff fra tysk, måske på grund af de testes-lignende spaltefrugter (bingel = bengel, ung mand), Simon Paulli 1648 (2) skelner

mellem hun- og hanplanter og anser fejlagtigt førstnævnte for at være hannen – »bingel, som har pung eller nosser« .

Stenbræk begyndelsen af 1400-t, blev brugt mod blæresten og indgik i blødgørende salver og klystere: *smørrod* o. 1450, *smørurt* slutningen 1400-t–1596; *hundekål* o. 1700 nedsettende ligesom *hundebloomst* Fyn, *snogerose* Fredericia-egnen, Fyn, *snogeurt* SØ og NSjælland, *sno-geblomst* Fyn SØSjælland; *skovgavler* 1878–1914, Fyn, sml. skvalderkål bd. 3; *skovlus* ØJylland om frugten, sml. snerre bd. 4, *størkeblomst* Fyn viser sig samtidig med fuglens ankomst; *herrekål* Sønderjylland, *fransk hyld* Fyn måske som modsætning til tysk hyld = skvalderkål, blev i Tyskland anvendt mod den franske syge = syfilis (3).

LITTERATUR: (1) 519 124; (2) 697 292; (3) 689 2,64–66; 107.

ANVENDELSE

Almindelig bingelurt blev i middelalderen sandsynligvis dyrket som kålerstatning, i hvert fald endnu i 1600-t (1) sml. nedenfor.

Som lægeplante synes alene enårig bingelurt at være anvendt (2): mod forstoppelse (o. 1300; 3), saften blandet med gåsefedt i øre for døvhed (begyndelsen af 1400-t, 4); kogt med roden af engelsød (bd. 1), tornrødder og svinefedt til brystplaster for hævelse (o. 1450; 5). Vindekokt virker afførende, uddriver urin og galde, kan også bruges som klyster; på alle »hede knuder og bylder« lægges den friske urt eller denne kogt med smør eller fedt (1546ff; 6). Bruges i klyster mod forstoppelse, saften skal kunne fjerne vorter, andre hævder, at man for tung-hørighed skal dryppe saften i ørerne og straks efter skylle den ud med gammel vin (1648; 2). Bladene anføres i farmakopeen 1772.

Roden giver afføring og opkastning og kvæget blodpis (7). Indgår måske i middel for hestens fibel (8).

Gnides hænderne med bingelurt og martsviol, kan de uden at skades stikkes i ild (ØJylland; 9). Roden farver blåt og violet, rodtrævlerne rødt (10). Planten anbefales 1800 som kålerstatning (11).

LITTERATUR: (1) 704 26; (2) 697 1648,291; (3) 343 54f,125; (4) 15 32; (5) 348b 44; (6) 841 1577,25; (7) 739 2,1800,681; 398 1806,888; 519 125 (Ringegnen); (8) 83 43; (9) 161 1906/23: 2214 (Nr. Snede) sml. 697 1648,293; (10) 398 1806,888 og 1821,1005; (11) 739 2,681.